कपटपटु त्रि० कपटे पटुः ७त० । १छद्मव्यवहारदक्षे २ऐन्द्रजालिकप्रभृतौ च । "छलयन् प्रजास्तव मन्दतेन कपटपटुरैन्द्रजालिकः" माघः

कपटेश्वरी स्त्री कमिव शुभ्रं पटस्तत्तुल्यं फलमीष्टे ईश-वरच् । श्वेतकण्टकारीवृक्षे राजनि० । तस्याः श्वेतफलस्य जलवद्धपटाकारत्वात् तथात्वम् ।

कपन पु० कप(मौ०)-ल्यु । कम्पने घुणादौ कृमौ "कपनाः कम्पनाः कृमयो भवन्ति" निरु० ६,४, "इन्द्रं कपनेव वेधसः" ऋ० ५,५४,६, कपनाः कम्पनाः कृमयः इन्द्रं घुणादयः' भा० । "सैष दाशरथी रामः" इत्यादिवत् पाद पूरणार्थः कपनेवेत्यत्र सन्धिः ।

कपर्द पु० पर्द्द पूरणे क्विप् रात् वलोपे पर् पूर्त्तिः कस्य गङ्गाजलस्य परा पूर्त्या दायति शुध्यति क+पर्+दै-क । १हरजटायाम् । केन सुखेन परा पूर्त्या दीयते दाकर्मणि क । २वराटके अल्पार्थे कन् ग्रलार्थे पुंस्त्री० । स्त्रीत्वे टाप् अत इत्वम् । कपर्दिकाप्यत्र । वराटकभेदाश्च राजनि० दर्शिता यथा । १सुवर्णवर्णा सिंही २धूम्रवर्णा व्याघ्री, ३पीतपृष्ठा सितोदरा मृगी, ४श्वेतवर्णा हंसी ५नातिदीर्घिका विदन्ता", कपर्दस्य उपरत्नभेदः भावप्र० उक्तः तत्रैव कनकदसमस्थे दर्शितम् । तस्य गुणाश्च ततोक्ता यथा "कपर्दो दाहपित्तास्रघ्नोदधिः शीतलः सरः" । राजनि० तु "कपर्दः कटुतिक्तोष्णः कर्णशूलव्रणापहः । गुल्मशूलनेत्रदोषनाशनः परिकीर्त्तितः" । "पञ्चाक्षान् सौवर्णान् कपर्दान्" यजु० । "यद्यहमिमं सक्तुशरावं विक्रीय दश कपर्दकान् प्राप्नोमि" हितो०

कपर्द्दिन् पु० कपर्दः अस्त्यस्य इनि ।१महादेवे । "नमो रुद्राय तवसे कपर्द्दिने" यजु० १६,४७, २जटायुक्तमात्रे त्रि० स्त्रियां ङीप् । "सुधालब्यालवलया वेणीबन्धकपर्द्दिनी । हरानुकारिणी पातु लीलया पार्वती जगत्" सा०द०

कपर्द्दीश पु० काशीस्थे शिवलिङ्गभेदे । "काशेश्वरकपर्द्दीशौ वरणावर्तनिर्मितौ" काशीख० २२अ० ।

कपाट अस्त्री० कं वातं पाटयति तद्गतिं रुणद्धि पट-णिच्-अण् । द्वारावरणवातरोधके स्वनामख्याते काष्ठमयेद्रव्ये । "भोगद्वारकपाटपाटनकरो माताम्नपूर्णेश्वरो" अन्नपूर्णास्तवः । अर्द्धचादि अमरः । अणन्तत्वात् स्त्रियां ङीप् । कपाटीत्यप्यन्ये । "कपाटविस्तीर्णमनोरमोरः-" माघः कपाटवक्षाः परिणद्धकन्धरः" रघुः । "कपाटयुक्तमघातं घर्मभूयाश्च भारत ! "भा०अनु०१४७अ० । "कपाटयन्त्रदुर्द्धर्षा बभूवुः सशुङ्गोपलाः" भा० व० २८३ अ० । अल्पार्थे कन् । कपाटिका स्वल्पकपाटे (खिड़कीर कवाट) कपाटिका+स्वार्थे शर्करा०अण् । कापाटिक तत्रार्थे न०स्वार्थिकप्रत्ययाः प्रकृतलिङ्गान्यतिवर्त्तन्ते इत्युक्तेः लिङ्गातिक्रमः

कपा(वा)टघ्न त्रि० कपा(वा)टं हन्ति शक्तौ हन-टक् । कपाटघातशक्तियुक्ते चौरभेदे । (डाकाइत) ।

कपाटसन्धि पु० कपाटं सन्धीयतेऽत्र सम्+धा आधारे कि । द्वारकाष्ठेन कपाटयोजनसन्धिभेदे ।

कपाटसन्धिक पु० सुश्रुतोक्ते कर्णबन्धरूपकर्णरोगभेदे तत्र हि "एवं विवर्द्धितः कर्णश्छिद्यते तु द्विधा नृणाम् । दोषतो वाभिघाताद्वा सन्धानं तस्य मे शृणु । तत्र समासेन पञ्चदश कर्णबन्धनाकृतयः" इत्युद्दिश्य "नेमिसन्धान इत्युपक्रम्य "कपाटसन्धिकोऽन्यः कपाटसन्धिकः" इत्यादिना विभज्य । "अभ्यन्तरदीर्घकपालिरितरात्सपालिः कपाटसन्धिक" इति लक्षितः । उत्पलभेद्यकशब्दे ११२२पृ०विवृतिः ।

कपाल अस्त्री कं जलं शिरो वा पालयति पाल-अण् कप-सौ० आलन् वा । १घटादेरवयवे "कपालतरुसंयोगात् संयोगस्तरुकुम्भयोः" भाषा०। २समूहे च मेदि० । ४शिरोऽस्थ्नि (माथारखुलि) नरशिरः कपालं शुचिप्राण्यङ्गत्वाच्छङ्खादिवदनुमानाप्रामाण्यमिति मथुरानाथः "कपालनेत्रान्तरलब्धमार्गैः" कुमा०। "कपालि वा स्यादथ चन्द्रशेखरम्" "कपालमेवामलशेखरश्रीः" कुमा० । ५यत्यादेर्भिक्षापात्रे "कपालं वृक्षमूलानि कुचेलमसहायता । समता चैव सर्वस्मिन्नेतन्मुक्तस्य लक्षणम्" मनुः । "नग्नो मुण्डः कपालेन भिक्षार्थी क्षुत्पिपासितः" मनुः "कपालपाणिः पृथिवीमटतां चीरसंवृतः" रामा०।६अण्डादीनामवयवे च। "प्राक् पर्ण्याप्तकपालसंपुटमिलद्ब्रह्माण्डभाण्डोदरेत्यादि" चौरप० "कुक्कुटाण्डकपालानि सुमनोमुकुलानि च"। "कुक्कुटाण्डकपालानि कतकं मधुकं समम्" सुश्रु०। ७भर्जनपात्रभेदे (खोला) । "कपालभ्रष्टान् संक्तून् कारयित्वा" सुश्रु० । ८यज्ञियपुरोडाशादिसंस्काराधारे मृन्मयपात्रभेदे । "अष्टनः कपालाद्धविषि" पा० । अष्टाकपालः पुरोडाशः एवमेकादशकपाल इत्यादि । "कपालानि चोपदधाति पुरोडाशं चाधिश्रपयति" तैत्ति० १,६,८,२ । "अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टाकपाल, इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हतायैकादशकपालो, विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो, मित्राव-